

למצות אהבת ישראל בימינו

לנס הצלת כתי התינוקות מוריה שתחי', בחפדי ה'.

"אהבת ישראל, איננה רק עבודה הרגשית בלבד, כי אם מקצוע גדול בתורה וחכמה עמוקה ורחבה רבת הענפים". ("אורות ישראל").

לא תעביד — זו היא כל התורה כולה".² לא לשנוא היא הדרך והמבוא לטרקלין האהבה. וכך מצינו סדר האהבה בתורה: "לא תשנא את אחיך בלבבך... ואהבת לרעך כמוך, אני ה'".³ לא תשנא — השער ל"ואהבת".

כלל בדוק הוא: אין להגיע למדת האהבה אלא אם כן עוקרין שורשי השנאה. "ואהבת לרעך כמו — ר' עקיבא אומר זה כלל גדול בתורה"¹ — זו מצות האהבה. ואעפ"כ בבוא הלל לתרגמה לררכי הבצוע המעשי: "אמר ליה — דעלך סני לחברך

איסור השנאה

"מאמינים בלבם ואומרים בפיהם", "כי הכל תלוי בלב".⁹ דהיינו שגם בלבם מאמינים באמונה שלמה בדברי כפירתם. אין אלה, חלילה, כלל ישראל שבדורנו, כי חילוק גדול הוא בין "אינו מאמין" ל"כופר". הלל גייר את הנוכרי שבא "על מנת שתלמדני תורה שבכתב" משום שהוא לא האמין רק בתורה שבע"פ אבל לא כפר בה שאז לא היה מגיירו. אך את האיני מאמין "סמך הלל על חוכמתו שסופו שירגילנו לקבל עליו את התורה שבע"פ והלל הובטח שאחר שילמדנו, יסמוך עליו הגר"¹⁰. "לא מצינו שדנו חז"ל דין אפיקורוס, כי אם על הכופר, דהיינו

אסור לשנוא, "כל השנוא אחד מישראל בלבו — עובר בלא תעשה שנאמר: לא תשנא את אחיך בלבבך"⁴. בטוי אחד שמשמעו היתר ואף ערוד לשנאה: "הלוא משנאיך ה' אשנא ובתקוממיד אתקוטט, תכלית שנאה שנאתים"⁵ מפורש בגמרא⁶ על "הללו" (צדוקים, משרתים לעבודת אלילים" — רש"י שם) שהן "מכירין — את בוראם — וכופרין" או "שמטילין קנאה ואיבה ותחרות בין ישראל לאביהם שבשמים"⁷. ובלשון בעל ה"תניא"⁸: "ולא אמר דוד המלך ע"ה תכלית שנאה שנאתים וגו' אלא על המינים שאין להם חלק באלקי ישראל". וזו הגדרת "מין" —

⁶ שבת קטו ע"א.

⁷ גמ' שם.

⁸ ח"א סוף פל"ב, בסוגרים.

⁹ מגדל עוז על הרמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ט.

¹⁰ רש"י שבת לא ע"א ד"ה גייריה.

¹ ירושלמי, נדרים פ"ט הלכה ד.

² שבת לא ע"א.

³ ויקרא יט, יז-יח.

⁴ רמב"ם הל' דעות פ"ו ה"ה.

⁵ תהלים קלט כא-כב..

הוכיחוהו כי אין בדורנו ראוי להוכיח. ובספרא¹⁵: "אמר ר' טרפון: העבודה (= לשון שבועה), אם יש בדור הזה יכול להוכיח. אמר ר' אלעזר בן עזריה: העבודה, אם יש בדור הזה יכול לקבל תוכחה. אמר ר' עקיבא: העבודה, אם יש בדור הזה יודע איך מוכיחים". דהיינו אין גקי מחטא שמותר לו להוכיח, אין הדור מוכן לקבל תוכחה ואין המוכיח יודע כיצד מוכיחים הוכחה שתועיל. ואם בדורם של אדירי עולם ארזי הלבנון, שלפני מאות דורות, כך — אגו, בדורנו, מה נעני אבתרייהו? [פרק גדול וחשוב הוא — הדיון במצות התוכחה, שכל ההלכות הדנות בהיתר שנאה וחיוב שנאה תלויות כשלהבת בגחלת בעבודת התוכחה לפרטיה. לא גדון כאן בענין זה. השואף דעת ייטיב לעשות אם יעיין:

לעצם חיוב המצוה להוכיח, ברמב"ם הל' דעות פ"ו ה"ו; ברכות לא ריש ע"ב; ערכין טז ע"ב; שבת נד סוף ע"ב; ב"מ לב ע"א; ב"ק צב ע"ב; רמב"ם הל' ת"ת פ"ה ה"ט (חיוב הוכחה אפילו לרבו); סוטה מח ע"א (חיוב להוכיח גם אם בעקבות התוכחה יתוקן רק חלק מהרע).

לגבי דרכי ההוכחה — רמב"ם הל' דעות פ"ו ה"ז; מאירי על משלי כז ה; ספר חסידים אותיות ה, לט; סנהדרין יח ע"א; תורת כהנים לפסוק "הוכח תוכיח" פ' קדושים; אורחות חיים להר"ח מוולווין קמג; יבמות סה ע"ב ("כשם שמצוה לומר דבר הנשמע — כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע"); ירושלמי

המחליט ההיפך, וההחלטה של ההיפך אי אפשר שתמצא כלל בישראל¹¹. כל המתיימר להיות "כופר" כיום אינו אלא תוהו, והרדב"ן¹² כתב: "מי שטעה באחד מעיקרי הדת, מחמת עיונו הנפסד, לא נקרא בשביל זה — כופר, כיון שאין כפירתו אלא מפני שחושב שמה שעלה בעיונו — אמת, ואם כן אנוס הוא — ופטור". וכיום "בזמן הקרוב לגאולה אין כוח לקליפה להמציא אמונות רעות, כי אם להקליש — חס ושלום — את אור האמונה בלב החלשים. וחלישות זו, אעפ"י שהנלכדים בה חושבים שהיא כפירה. אין לה שום ערך של מציאות כלל, כי אם חסרון הסברה והארת השכל והרגש. על כן מיד שמאירים להם בדרך ה', על פי שכל ישר והרגשות טובות, הולך האור ומאיר עליהם וסופם לחזור למוטב, והם שבי פשע ביעקב ואליהם יבא לציון גואל. על כן עלינו להיות בטוחים בחסדי ה' יתברך שכל בנינו, אפילו הנדחים והאובדים לפי מראית-עין, יהיו למודי ה'¹³."

נמצא פסקן של דברים: שנאה רק למינים. מין — הכופר ומאמין בכפירתו בלבד. בימינו אין מינים ואיסור השנאה לכל — בתוקפו הוא עומד. מצווים אנו "להזהר מלאו דלא תשנא, אף ברשע גמור יש אסור — לדעת מהר"ם מלובלין — לשנאותו, כל זמן שלא הוכיחו, ואין בדור הזה מי שיודע להוכיח, שמא אם היה לו מוכיח היה מקבל וכל שכן שאסור לקללו"¹⁴. ואף מרן החזון איש פסק¹⁵: "כי אצלנו הוא קודם תוכחה" — דורנו חלים עליו הדינים של מי שעדיין לא

¹¹ אגרות הראיה ח"א אגרת ב, עמ' ב.

¹² תשובות סי' קפז.

¹³ אגרות הראיה אג' טו, עמ' 58.

¹⁴ ויקרא פ' יט אות מג.

¹⁵ אגרות הראיה ח"א אגרת ב, עמ' ב.
¹² תשובות סי' קפז.
¹³ אגרות הראיה אג' טו, עמ' 58.
¹⁴ "מרגניתא טבא" סי' יז בסוף קונטרס

תרומות סוף פ"ה ("שלא לומר דבר שלא נעשה"); תנא דבי אליהו רבא יט (אסור להוכיח לשונאך); ספר חסידים תיג (אסור להוכיח לאדם אם ישנאך אחר התוכחה). את מי מצוה לשנא — פסחים קיג ע"ב; רמב"ם הל' רוצח ושמירת הנפש פ"ג הי"ד; הל' תשובה פ"ג הי"א ("הפורש מדרכי צבור"); סמ"ג מצוות עשה ט. שמונתר לשנא אותם רק אחר

תוכחה — אגרות הראיה ח"א סוף אגרת רסו; חזון איש — יו"ד סי' ב סעי' כח. ועוד]. הוא אשר פתחנו — אסור לשנא. "רבי יהושע אומר: ... שנאת הבריות מוציאה את האדם מן העולם"¹⁶. "שנאת הבריות כיצד? — מלמד שלא יכוון אדם לומר: אהוב את התלמידים ושנא את עמי הארץ, אלא — אהוב את כולם"¹⁷.

ערכם של פושעי ישראל

"לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, ה' אלוקיו עמו ותרועת מלך בו"¹⁸ ופירש רש"י: "לא הביט הקב"ה און שביעקב שכשהן עוברים על דבריו אינו מדקדק אחריהם להתבונן באוניות (= "לשון און" — [שפתי חכמים]) שלהן ובעמלן שהן עוברים על דתו. ועמל — לשון עבירה, לפי שהעבירה היא עמל לפני המקום. ה' אלוקיו עמו — אפילו מכעיסין וממרים לפניו אינו זו מתוכן. ותרועת מלך בו — לשון חבה ורעות" — "כשעוברין על דתו", "מכעיסין וממרים לפניו" בכל זאת "אינו זו מתוכן" ולא עוד אלא שמחבב ומתרועע עמהם. ומה הוא יתברך נוהג כך — אף אתה.

ורש"י: "משכתים בדברים: אשריכם על מי באתם להתמנות, על בני אברהם, יצחק ויעקב, על בני אדם שנקראו אחים ורעים, חלק ונחלה וכל לשונות חבה". אכן — "אפיקורסין ונרגנין" ובכל זאת "אחים ורעים" של השכינה "חלק ונחלה" של ה' וכל שאר לשונות החבה של הבורא לאפיקורסין שבישראל.

אף אנו מצווים לדעת ערכם של רשעי ישראל ולהזהר בכבודם ושלא לגנותם אפילו בדבור קל. כ"שאמר לו הקב"ה להושע — בניך חטאו, והיה לו (להושע, לענות) לומר — בניך הם, בני חנוניך הם, בני אברהם, יצחק ויעקב — גלגל רחמיך עליהם (אע"פ שחטאו) — לא דיו שלא אמר כך (לה') אלא אמר לפניו: רבש"ע כל העולם שלך הוא — העבירים (= החליפם) באומה אחרת", ועל ביטוי זה נענש הושע בעונשים ונסיונות אישיים — אינטימיים אכזריים וכתוצאה מהם הטיף לו ה' מוסר עד ש"כיון שידע שחטא (בדבור רע על ישראל) עמד לבקש רחמים על עצמו. אמר לו הקב"ה: עד שאתה

יתר על כן: "איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם" (דברים א יב) ורש"י: "טרחכם — מלמד שהיו ישראל טרחנין, ומשאכם — שהיו אפיקורסין, וריבכם — שהיו נרגנין". על האפיקורסים הטרחנין והנרגנין מינה משה ראשי שבטים שכדי שיסכימו להתמנות על ישראל הוצרך משה ל"ואקה את ראשי שבטיכם"¹⁹

¹⁸ במדבר כג כא.
¹⁹ שם פסוק טו.

¹⁶ אבות דרבי נתן פרק טז א.
¹⁷ שם ט.

"ויבט והגה מראשותיו עוגת רצפים" מה הוא רצפים? א"ר שמואל בר נחמן רצון פיות בכל מי שאמר דלטוריא (= לשון הרע, מ"כ) על בני. והשיבו הקב"ה: עד שאתה מלמד חובה על ישראל, לא היה לך ללמוד על אומות העולם שיש להן בית הועד, בית לעבודה זרה, ותלמד חובה על ישראל? "לך שוב לדרכך מדברה דמשק"²⁷.

"אין לך שמח בבניי יותר מישעיהו, וע"י שאמר²⁸: "ובתוך עם טמא שפתיים אנכי יושב" א"ל הקב"ה: ישעיהו, בנפשך את רשאי לומר: כי איש טמא שפתיים אנכי — גיחא, אך בתוך עם טמא שפתיים אנכי יושב — אתמהא? "ויעף אלי אחד מן השרפים ובידו רצפה, אמר ר' שמואל: רצון פה למי שאמר דלטוריא על בניי²⁹. ואעפ"י ש"בוזמן ישעיהו הרבו עוונות — "הרי גוי חוטא, עם כבד עוון"³⁰ והיו בהם עובדי ע"ז — "ואחר הדלת המזווה שמת זכרוןד"³¹ ושופכי דמים — "ועתה מרצחים"³² ומחללי שם שמיים — "אכול ושתה כי מחר נמות"³³ ובזו מצוות — "השביתו מפנינו את קדוש ישראל", ואף עפ"י כן עליהם אמר ישעיהו לשון הרע "ולא כופרה עד שהרגו מנשה"³⁴, וכאשר עמד המלאך ולמד חובה על יהושע בן יהוידק בשביל בניו שהיו נושאים נשים שאינן ראויות לכהונה — הרחיקו האל (למלאך) "יגער ה' בך השטן"³⁵. כך

מבקש רחמים על עצמך — בקש רחמים על ישראל... עמד וביקש רחמים ובטל גזירה והתחיל לברכך"²⁰.

וכן במשה: "אין לך שמח בבני יותר ממשה, וע"י שאמר²¹: שמעו נא המורים, נגזר עלינו שלא ייכנס לארץ"²². "בימי משה קודם צאתם ממצרים, הפסידו דרכם והפרו ברית מילה... ואמרו עליהם השלום, שהם (= דור יוצאי מצרים) קלקלו בעריות (יומא עה ע"א) ועם היותם בזה הענין הרע, בשביל שאמר משה "והן לא יאמינו לי", האשימו ה' על זה ואמר לו: משה, הם מאמינים בני מאמינים, אבל אתה אין סופך להאמין דכתיב²³ "יען לא האמנתם בי", ונענש לאלתר, כמו שביארו²⁴: החושד בכשרים לוקה בגופו, מנא לן? ממשה"²⁵.

"ודכותיה כתיב באליהו, שנאמר²⁶: ויאמר קנא קנאתי לה' אלקי צבאות כי עזבו בריתך בני ישראל. (ואעפ"י שלבד "שבעת אלפים, כל הברכיים אשר לא כרעו לבעל", היו כולם עובדי עבודה זרה ברצון) אמר לו (הקב"ה): שמא בריתך? (כלומר הלא עברו רק בריתי ולא היה בריתך ומה יש לך עליהם — פירוש מתנות כהונה) אמר לו: "אף מזבחותיך הרסו", אמר לו: שמא מזבחך? אמר לו: "ואת נביאיך הרגו בחרב", אמר לו: והרי אתה קיים? אמר לו: "ואותר אני לבדי ויבקשו את נפשי לקחתה" ואף על פי כן? מה כתיב שם:

28 ישעיהו ו ה.
29 שיה"ש שם.
30 ישעיהו א ד.
31 שם נו ה.
32 שם א כא.
33 שם כב יג.
34 סנהדרין קג ע"ב.
35 זכריה ג ב.

20 פסחים פז ע"א ועיי"ש.
21 במדבר כ י.
22 שיר השירים רבה פרשה א, פסקה לט.
23 במדבר כ יב.
24 שבת צז ע"א.
25 רמב"ם, אגרת קדוש השם.
26 מלכים"א יט ט"י.
27 שיה"ש שם ורמב"ם שם.

בנים ובין בזמן שאין אתם נוהגים מנהג בנים — אתם קרויים בנים. כשאתם סכלים ("שאינ בהם אלא שטות" — רש"י) — נקראים בנים שנאמר "בנים סכלים"⁴² ו"כשהם רשעים" (שאינ בהם אמונה — רש"י) נקראים "בנים (אעפ"י ש)לא אמון במ" ⁴³ וכשעובדים ע"ז (שנקראת השחתה "פן תשחיתון ועשיתם פסל" — רש"י) נקראים "זרע מרעים, (ובכל זאת) בנים (אם כי עושים מעשי) משחיתים"⁴⁴, ושנאמר שאעפ"י שבנים הם אך נחותים ומסווגים כ"משחיתים" ולא כבני מעליא? בני א"ל חי"⁴⁵ אעפ"י שהם עובדי ע"ז תא שמע: ואומר "והיה במקום אשר ייאמר להם לא עמי אתם, ייאמר להם — הכפירה המקסימלית האפשרית כלפי ה'⁴⁶; ואעפ"י שר' יהודה חולק שם על ר' מאיר ובכל מקום ר"מ ור"י אין הלכה כר"מ, כאן, כיוצא מהכלל, פסקו כר' מאיר שעובדי ע"ז — בנים מעולים הם ⁴⁷. ולואי וזוכה לשוב בתשובה על כל אותם חטאים של דבורי לשון הרע וזלזול, קנאות ובקורת על עם ישראל, ואפילו פושעים ביניהם. ה' ירחם.

נענשו עמודי העולם: משה ואליהו, ישעיהו ומלאכי השרת כשנשארו בעדת ישראל מעט דברים"³⁸. וכשר' אבהו וריש לקיש בקרו באחת ממדינות קיסרין שישבו במ יהודים רשעים, א"ל ר' אבהו לר"ל: מהו זה שנכנסנו לעיר של מחרפי ה' ומגדפיו? ירד ר"ל מחמורו, אסף מלא חופניו חול וסחם בו פיו של ר' אבהו, א"ל: מהו כן, מדוע אתה עושה לי זאת? א"ל: אין הקב"ה רוצה במי שאומר דלטוריא על ישראל. אל תלשן עבד (נקראו ישראל עבדים³⁷) אל אדוניו³⁸.

"אמר ר' אבא בר זבדא, אעפ"י שחטא — ישראל הוא. שנאמר חטא ישראל"³⁹, כך בפשטות כוללת "אעפ"י שחטא" בלא הגבלת כמות החטאים, חומרתם ומהותם, מה שיחטא וכמה שיחטא — ישראל הוא על כל המעלות והמובנים והחיובים שבשם קדוש זה אשר "ישראל" יכונה. וריש לקיש אמר "פושעי ישראל — מלאין מצוות כרימון שנאמר כפלח הרמון רקתך⁴⁰ אל תקרי רקתך אלא ריקתך, שאפילו ריקנין שבך, מלאים מצוות כרמון"⁴¹. ור' מאיר אומר: "בין בזמן שאתם נוהגים מנהג

המצוה לאהוב

המצוה לאהוב. כלולה מצות חיוב האהבה בהגדרת החלקים מישראל עליהם חלה חובת האהבה, ונברר שניהם יחד; מהו חיוב אהבת הריע ועל מי הוא חל?

עשה ולא — פתחנו בלאו של איסור השנאה, ואמרנו "כלל בדוק הוא: אין להגיע למדת האהבה אלא אם כן עוקרין שורשי השנאה" ואחר איסור השנאה —

⁴³ דברים לב כ.
⁴⁴ ישעיהו א.
⁴⁵ הושע ב.
⁴⁶ קדושין לו ע"א ועיי"ש.
⁴⁷ תשובות הרשב"א ח"ב סימן קצד, ח"ב, ועיין בביאור הגר"א יו"ד סי' קנט ס"ק ג שפסק כך להלכה לענין ריבית למומר.

³⁶ רמב"ם שם.
³⁷ ויקרא כה נה: "כי לי בני ישראל עבדים".
³⁸ שיה"ש שם.
³⁹ סנהדרין מד ע"א.
⁴⁰ שיה"ש י ז.
⁴¹ עירובין יט ע"א.
⁴² ירמיהו ד.

ובמצוות". כתב על זה הרב בר-שאלו
 זצ"ל: "מסתבר לומר שכוונתו לחיוב תורה
 ומצוות (דהיינו לא רק למי שמקיים בפועל
 תומ"צ אלא לכל אדם מישראל שכולם
 מחויבים בתומ"צ גם כשאין מקיימים)
 ולכן כלולים בזה, כל א' וא' מישראל".
 ואולי משום שבהלכות אבל הוא מדבר על
 עשיית מצוות פרטיות מחמת המצוה ה'
 כללית של "ואהבת" לכן נאה שם לפרש
 "לאחיד בתורה ומצוות". עד כאן לשון
 הרב א. בר-שאלו זצ"ל. ועוד נשוב —
 אי"ה — להלן ל"סתירה" זו ברמב"ם.

ראייה לדברינו, שעוברי עבירה מישראל
 נכללים באהבה לרעך, מגמרא סנהדרין 63:
 שאפילו מי שנתחייב מיתת בית דין (וברור
 שהוא עובר עבירה חמורה) מצווים לברור
 לו "מיתה יפה", להקל סבלו במיתתו
 משום שנאמר "ואהבת לרעך". כל זמן
 שלא מת הוא נכלל ב"רעך" ואפילו
 כשהורגים אותו צריך לבטא האהבה אליו
 בסדור הקלות בצורת בצוע המיתה 54.
 כבר ביררנו שמצוה לשנוא אדם רשע 55,
 ואעפ"י כן זה רק כשהוכיחו ולא קבלו
 תוכחה 56 ובימינו — אין מצות תוכחה
 (עיין לעיל) וממילא רשע זה כאנוס ומצוה
 לאהוב אותו 57.

וראוי להביא כאן מדברי רבותינו האחרונים
 וראשונים על יחס טוב לרשעים: בסוף
 ספר "אהבת חסד" מוסיף החפץ חיים זצ"ל

רוצה פי"ג הי"ד ואעפ"י כן כתב שם
 הרמב"ם: "והתורה הקפידה על נפשות
 ישראל, בין רשעים בין צדיקים. מאחר
 שהם נלוים אל ה' ומאמינים בעיקר הדת,
 שנאמר: אמור אליהם חי אני, נאוב ה'
 אליקים, אם אחפוץ במות הרשע, כי אם
 בשוב רשע מדרכו וחיה".

רמב"ם שם. 56

חזון איש לרמב"ם הל' דעות. 57

"מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד
 ואחד מישראל כגופו שנאמר ואהבת לרעך
 כמוך". וכדרכו בפסקי הלכות אין הרמב"ם
 מסתפק בעצם החיוב אלא מורה על דרכי
 הבצוע ופרטיו: "לפיכך צריך לספר בשבתו
 ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממונו
 עצמו ורוצה בכבוד עצמו" 48 וכן סובר
 ופוסק בעל ספר החינוך 49 ומוסיף פירוט
 בדרכי הבצוע. ועיין עוד בספר המצוות
 לרמב"ם מצוות עשה רן. וברמב"ן 50:
 "ואחרי כן צוה שתאהוב אותו. והנה
 השונא את רעהו עובר בלאו והאהוב לו
 מקיים עשה... צוהה התורה שיאהוב את
 חבריו בכל ענין כאשר יאהב את נפשו
 בכל הטוב... יאהב ברבות הטוב לחבריו
 כאשר אדם עושה לנפשו ולא יתן שעורין
 באהבה".

לפסק הרמב"ם דלעיל ש"כל אחד ואחד
 מישראל" נכלל במלת "רעך" שבצווי
 "ואהבת לרעך כמוך" (והן זהו בעברית
 פשט המלה רע — כל מי שהוא רעך בין
 צדיק ובין רשע, בטוי כולל ומקיף כל
 אדם) יש סיוע גם מפסקו 51: "ויכל ישראל
 והגולה עליהם כאחים הם, שנאמר: בנים
 אתם לה' אלקיכם". ומפסק הרמב"ם 52
 נראה לכאורה שחובת אהבת ישראל אינה
 חלה על פושעים: "ואהבת לרעך כמוך —
 כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם
 אחרים — עשה אתה אותן לאחיד בתורה

48 רמב"ם הל' דעות פ"ו ה"ג.

49 מצוה רמג.

50 ויקרא יט יז.

51 הל' מתנות עניים פ"י ה"ב.

52 הל' אבל פי"ד ה"א.

53 נב ע"ב.

54 ועיין "יד רמה" שם ובדברי הרמ"ה בשיטה
 מקובצת כתובות לו ע"ב.

55 פסחים ק"ג ע"ב ועי' הגהות מימוניות
 ברמב"ם הל' דעות שם סק"א, וכן בהל'

את דברי ה"מרגניתא טבא" שמחברו — ר' יהונתן וואלינער — מוגדר ע"י החפץ חיים בלשון זו: "הגאון האמיתי, הצדיק המפורסם בדור שלפנינו בין חכמי ישראל לגאון תפארת ישראל וקדוש ה' בהתמדת למודו ובמעשיו הגוראים". גאון אמיתי, צדיק וקדוש זה כותב שם בסעיף יז: "להשתדל בטובת חבירו ולרדוף אחר השלום ולהזהר מלאו דלא תשנא ואף ברשע גמור יש איסור, לדעת מהר"ם מלובלין, לשנאותו כל זמן שלא הוכיחו, ואין בדור הזה מי שידוע להוכיח, שמא אם היה לו מוכיח, היה מקבל וטבעו הרע גרם לו, וכל שכן שאסור לקללו, רק יבקש רחמים עליו שיעזרוהו ה' על התשובה שלמה". לדעת הגר"י וואלינער ומהר"ם מלובלין יש לצרף דבריו החריפים וה"ברורים של הרמ"מ מויטבסק, גאון וצדיק מגדולי האדמוריים" תלמידי הבעש"ט שכתב באגרתו אחר שעלה לארץ: "ולאפרושי מאיפורה באתי להזהירכם — כיהודה ועוד לקרא — (דהיינו, כתוספת למצוה מפורשת מפסוקי התורה) המאמר הכתוב "אל תתלוצצו פן יחזקו מוסרותיכם" (= יסוריכם) ח"ו והוא — שלא להתלוצץ מבני אדם עוזבי תורה ח"ו... ומלתא פשיטא לי, וברור בשכלי, כהגלות נגלות, אחד הדברים הידועים לי (= שימת לב: דברים אלה כתובים בפסוק, פשוטים, ברורים לשכל ונגלו בגילוי שמיימי עליון) שהוא סבת הירידה והשפלות והענין (= הטעם) שבין כך ובין כך (= בין פושעים ובין צדיקים. קדושתו לו ע"א) קרואים בגים, והוא (= המתלוצץ) מפריש עצמו מן הכלל להיות הוא פרטי וכל השפעות כללות ישראל אין לו חלק עמהן...

ולשומע יונעם ותבא שפע ברכה מכנסת ישראל בגשמי ורוחני ועלה מעלה מעלה" ⁶⁰. וה"חזון איש" ⁶⁰: "בזמן ההעלם שנכרתה האמונה מדלת העם... עלינו להחזירם בעבותות אהבה ולהעמידם בקרן אורה במה שידינו מגעת".

הרב ר' מרדכי אליעזברג בספרו "שביל הזהב": "מצוה לחבר לדבר מצוה הרבה הלזו (= של ישוב הארץ) אפילו עוברים על דת. וכמו שכתוב מפורש שבתוך עולי בבל היו כאלה אשר "נשאו נשים נוכריות" ושהיו "דורכים גתות בשבת" ומוכרי מקח בשבת, ואעפ"י כן לא פחדו עזרא הסופר ונחמיה בן חכליה, גדולי ישראל הללו. לסגת אחור לבל להתחבר לרשע. ובטחו בקדושת הארץ שתחזירם למוטב".

הנצי"ב מוולוז'ין באגרת כתב: "וכמו שהיו בימי עזרא הסופר שקבץ איזה אלפים בבבל מפל פוגי בני אדם... וגם מאותם האנשים נושאי נשים נוכריות, אשר היו מורגלים בחלול שבת ולא ידעו את התורה כלל... כן עלינו להתעורר לקול רצון ה'... לעשות מה שבידנו מעט או הרבה — זכרנו פוגי בני ישראל".

כן דייקו בברכת כהנים שחייבים לברך כולם — גם רשע — וברכה זו חייב הכהן לברך באהבה (= אשר קב"ו לברך את עמו ישראל באהבה). וכש"בימי רבן גמליאל רבו האפיקורסין בישראל והיו מצירים לישראל ומסיתין אותן לשוב מאחרי השם" ⁶⁰ חפש ר"ג מי שיוכל לתקן תפלה נגדם וברור היה לו שצריך לשם כך אדם מלא אהבת ישראל מאין כמוהו (וע"כ פסל אפילו את עצמו) כדי לחפות על הרוגז שהזמן גרמו מתוך הצרות הרבות שגרמו האפיקורסין ⁶¹. לבסוף נמצא רק

⁶⁰ רמב"ם ה' תפלה פ"ב ה"א.

⁶¹ ברכות כז ע"ב.

⁶⁸ "פרי הארץ" עמ' 7.

⁶⁹ יו"ד ס"י יג אות טו.

וכאן מפתיענו בעל התניא, כי בעוד שאנו נוהגים לחשוב כי לצדיקים יש להתחסם באמונה תמימה ולרשעים — בתוכחה וגערה, כתב שם בעל ה"תניא" כך: "ומה שנאמר בגמרא שרואה בתבירו שחטא, מצוה לשנאותו, וגם לומר לרבו שישנאהו — היינו בחבירו בתורה ומצוות וכבר קיים בו מצות הוכח תוכיח את עמיתך, עם שאתך בתומ"צ, ואעפ"כ לא שב מחטאו כמ"ש בס' חסידים (= שנאה רק לאחיך בתומ"צ אם לא שמע לתוכחה). אבל מי שאינו חבירו ואינו מקורב אצלו, הנה על זה אמר הלל הזקן: הוי מתלמידיו של אהרון אוהב שלום... אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. לומר שאף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו, ולכן נקראים בשם "בריות" בעלמא (= ואין להם כל מעלה נוסף על מה שנבראו) צריך למשכן בתבלי עבותות אהבה וכולי האי, ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה', והן לא (= ואם לא יוכל לקרבן) — לא הפסיד שכר מצות אהבת רעים. וגם המקורבים אליו, והוכיחם ולא שבו מעוונותיהם (שעליהם נאמר לעיל) שמצוה לשנאותם — מצוה לאהבם גם כן. ושתיהן (השנאה והאהבה) הן אמת: שנאה מצד הרע שבהם ואהבה מצד בחינת הטוב הגנוז שבהם, שהוא ניצוץ אלוקות שבתוכם שמחיה נפשם האלוקית, וגם לעורר רחמים בלבם עליה כי היא בבחינת גלות בתוך הרע הגובר עליה ברשעים, והרחמנות (שירחם עליהם בלבם) מבטלת השנאה (שמחויב לשנאותם) ומעוררת האהבה". הדרכות תקיפות, ברורות ומפורשות.

שמואל הקטן שאפשר היה לסמוך עליו והוא אמר⁶²: "שמואל הקטן אומר בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך פן יראה ה' רע בעיניו" עד כדי כך גדלה אהבת ישראל שלו.

כך פירשו "ואהבת לרעך כמוך" — כמו שאני אוהב את עצמי, על אף הרע שבי ואפילו אני כולי רשע — כך עלי לאהוב גם את חברי על אף הרע שבו ואפילו כולו רשע.

בדרך ברורה — עם הסבר טעם הדברים — כתב אדמו"ר הזקן מליובוויטש בתניא⁶³: "והנה ע"י קיום הדברים הנ"ל להיות גופו נבזה ונמאס בעיניו, רק שמחתו תהיה שמחת הנפש לבדה, הרי זו דרך ישרה וקלה לבא לידי קיום מצות ואהבת לרעך כמוך לכל נפש מישראל למגדול ועד קטן (= דהיינו ע"י אי העמדת עניני הגוף — הגורם פירוד — בראש וע"י העמדת העיקר בנפש — הווה ומשוה בין כולם), כי מאחר שגופו נמאס ומתועב אצלו, והנפש והרות מי יודע גדולתן ומעלתן בשרשן ומקורן באלקים חיים, בשגם שכולן מתאימות ואב אחד לכולנה (= ה' מקור כל הגשמות) ולכן נקראו כל ישראל אחים ממש, מצד שורש נפשם בה' אחד, רק שהגופים מחולקים, ולכן העושים גופם עיקר ונפשם טפלה אי אפשר להיות אהבה ואחוה אמיתית ביניהם, אלא התלויה בדבר לבדה. וזה שאמר הלל הזקן על קיום מצוה זו: זהו כל התורה כולה ואידך פירושא הוא וכו'" וכמו שנאמר ברכנו אבינו (= מתי, כש) כולנו כאחד באור פניך".

כ י צ ד ל א ה ו ב

גדולה נאמר דבר זה — "ואהבת לרעך

"ר' שמעון בן אלעזר אומר: בשעה של

⁶³ ח"א פל"ב.

⁶² אבות פ"ד מכ"ד.

מן הפרגוד אלא כשלמד סניגוריא על ישראל. ולגדעון נאמר לו⁶⁵: "לך בכוחך זה" לפי שלמד סניגוריא על ישראל, כי אין הקב"ה אוהב אלא למי שאוהב את ישראל וכל מה שאדם מגדיל אהבתו לישראל גם הקב"ה מגדיל עליו".

הרב המקובל האלוקי ר' משה קורדובירו ב"תומר דבורה" פרק ב כתב: "להיות האדם דומה לקונו... צריך שיהיו בו כמה גופי פעולות שהם עיקר ההנהגה... ירגיל עצמו להכניס אהבת בני אדם בלבו, ואפילו הרשעים, כאילו היו אחיו ויותר מזה, עד שיקבע בלבו אהבת בני אדם כולם, ואפילו הרשעים יאהב אותם בלבו ויאמר: מי יתן ויהיו אלו צדיקים, שבים בתשובה, ויהיו כולם גדולים ורצויים למקום... בהיותו מזכיר במחשבתו טובות אשר בהם ומכסה מומם ולא יסתכל בנגעייהם אלא במדות הטובות אשר בהם ויאמר בלבו: אילו היה העני המאוס הזה בעל ממון רב, כמה הייתי שמח בחברתו כמו שאני שמח בחברת פלוני... אם כן למה ייעדר כבודו בעיני והרי בעיני ה' חשוב ממני... ולמה אשנא מי שהקב"ה אוהב". מצוה לאהוב כל אחד ואחד מישראל, ואיך אפשר לצוות על אהבה, על רגש? מצוות האיברים — ניחא, אך כיצד ניתן לצוות על חובת הלבבות? האבן עזרא⁶⁶ תמה תמיהה זו על איסור "לא תחמוד" שגם הוא על הלב, והשיב ועי' שם פירושו. המגיד ממעזריטש שאל שאלה זו על "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך", כיצד? נראה כשם שמציע הרמב"ם לאדם לשנות ולהשפיע על מדות ותאוות הלב כקנאה, כעס, אכזריות וכדומה⁶⁷ שע"י

כמוך אני ה' בראתיו, אם אתה אוהבו אני גאמן לשלם לך שכר טוב ואם לאו — אני דיין לפרוע"⁶⁸. יש שם גירסאות במקום "בשעה של גדולה" — "בשבועה גדולה" (הג' הגרי"ב) "באזהרה גדולה" (נוסח הגר"א). ועוד באדר"נ: "היכי דמי שנאת חנם — אם עשית לחברך רע קמעא — יהא בעיניך הרבה, טובה רבה — בעיניך קמעא. אם עשה לך חברך טובה קמעא — תהא בעיניך רבה, רעה רבה — בעיניך קמעא".

ובאופן מעשי יותר הורה מרן הרב קוק זצ"ל (אגרות הראיה ח"ב עמ' רעא סוף אג' תרנ"ד): "ובכלל אני מוצא, שגם על אחינו הרחוקים, שאנו מוכרחים לאסור עליהם מלחמה של מגן או גם של תנופה, מכל מקום הננו מוזהרים להתנהג בדרך כבוד ונמוס, להלחם על הרע והחטא ולא על רעים וחוטאים, שאולי אינם במציאות אחרי הצירוף הגדול של גלותנו הארוכה, אולי הם שוגגים, אנוסים או מוטעים, ואולי יש בעומק החושך והרע ג"כ גרגירי אורה וטובה — ועי' דרכי נועם וגתיבות כבוד ושלוש נוכל הרבה יותר לתקן ולהציל מאשר ע"י משטמה וקינטוריא... זוהי הדרך היותר ישרה שפרטיה הם רבים לאין חקר".

הרמח"ל במסילתו בסוף פי"ט קבע: "שהנה ראוי לכל חסיד שיתכוין במעשיו לטובת דורו פולו לזכות אותם ולהגן עליהם... ותראה שזהו רצונו של מקום שיהיו חסידי ישראל מזכים ומכפרים על כל שאר המדרגות שבהם... וכבר אמרו ז"ל (יומא עז ע"א) על פסוק "ואני באתי בדבריך"⁶⁴ שלא חזר גבריאל ונכנס לפנים

⁶³* אבות דר' נתן סוף פט"ו.

⁶⁴ דניאל י יב.

⁶⁵ שופטים ו י.

⁶⁶ שמות כ יד.

⁶⁷ בהל' דעות פ"ב ה"ב ובפ"ד משמונה פרקים.

הלבבות" כן גם אנו אם נפעל בדרך השלילה, כהדרת הלל, "דסני עלך לחברך לא תעביד" ע"י שלילת המנעות פעולות שנואות וע"י פעולות מעללי אהבה נפעל על אהבת לבנו.

מעשים חיצוניים בתרגול תמידי אפשר להשפיע על מדות הלב, עפ"י הדרת המסילת ישרים⁶⁸: "כי התנועה החיצונית מעוררת את הפנימית" וכהדרת ספר החנוך⁶⁹: "כי אחרי הפעולות נמשכים

א ה ב ת י ש ר א ל ב י מ י נ ו

וגדלו אותם על דעתם, הרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם וגדלוהו ואינו זריו לאחוז בדרכי המצוות, שהרי הוא כאנוס, ואע"פ ששמע אח"כ שהוא יהודי וראה היהודים ודתם הרי הוא כאנוס, שהרי גדלוהו על טעותם, כך אלו שאמרנו האוחזים בדרכי אבותם... שטעו, לפיכך ראוי להחזירם בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה".

נמצא מפורש שכל אלה שלא נתחנוכו מינקותם על ברכי היהדות רק משום שאבותם לא גדלום כך, אעפ"י שראו אח"כ מנהגי דת היהודים, שמעו על היהדות ויודעים שאין הם נוהגים בדיניה — דהיינו ה"חפשיים" לעת-עתה, בימינו — (לעת עתה, משום שמוכסחים אנו שבעתיד ישובו כל בני ישראל לאביהם שבשמים וכפסק הרמב"ם — הל' תשובה פ"ז ה"ה — "וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותו וכו'") בכל זאת דינם כתינוק שנשבה בין הגויים ונתחנך על ידם. מה עוד שרבים כיום הם בוני הארץ ומגיניה במסירות נפש על ארץ ישראל וכלל עם ישראל שעליהם כתב מרן הרב זצ"ל⁷²: "הנפש של פושעי ישראל שבעקבתא דמשיחא, אותם שהם מתחברים באהבה אל עניני כלל ישראל,

אחר מה שכתב הרמב"ם⁷⁰: "וכאשר יאמין האדם אלה היסודות (= י"ג עיקרים) כולם ונתברר בה אמונתו בה, הוא נכנס בכלל ישראל ומצוה לאהבו ולרחם עליו ולנהוג עמו בכל מה שצוה ה' יתברך שמו איש לחבירו מן האהבה והאחות, ואפילו עשה מה שיכול מן העבירות, מחמת התאוה והתגברות הטבע הגרוע, הוא נענש כפי חטאיו, אבל יש לו חלק לעוה"ב והוא (= ואעפ"י שהוא) ממושעי ישראל", הרי שמי שנכנס בכלל ישראל ממילא מצוה לאהבו גם אם עשה כל כמה שיכול מן העבירות ואפילו נכלל במושעי ישראל כי כל הרע שבו מחמת התגברות הרע הגשמי, אך מקורו הישראלי בנשמה האלוקית. במקום אחר פסק הרמב"ם שאין כיום דין כופרים ואין אפוא מי שיצא מכלל ישראל, וגם אם נחמיר ונאמר שיש כיום בינינו כאלה שאינם מאמינים ב"ג עיקרים וע"כ לא חלה עליהם מצות האהבה — יפתיענו פסק הרמב"ם⁷¹: "במה דברים אמורים — באיש שכפר בתורה שבעל פה במחשבתו ובדברים שנראו לו, והלך אחר דעתו הקלה ואחר שרירות לבו וכופר בתורה שבע"פ תחילה כצדוק ובייתוס וכן כל התועים אחריו, אבל בני התועים האלה ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונולדו בין הקראים

⁷¹ הל' ממרים פ"ג ה"ג.
⁷² ערפלי טוהר עמ' ח.

⁶⁸ סוף פ"ז.
⁶⁹ מצוה טז.

⁷⁰ בסוף הקדמתו לפרק "חלק" בסנהדרין.

למצות אהבת ישראל בימינו

את כל הבריות, את כל העמים, רוצה אני בכל מעמקי בתפארת הכל, בתקנת הכל. אהבתי לישראל היא יותר נלהבה, יותר עמוקה, אבל החפץ הפנימי מתפשט הוא בעוזו אהבתו על הכל. ממש אין לי כל צורך לכופ את רגש אהבה זה, הוא נובע ישר מעומק הקודש של החכמה, של הנשמה האלוקית".

לארץ ישראל ולתחיית האומה, היא יותר מתוקנת מהנפש של שלומי-אמוני-ישראל שאין להם זה היתרון של ההרגשה העצמית לטובת הכלל ובנין האומה והארץ".
מי יתן ונגיע למרום פסגת טוהר אהבת ישראל שעדיה הגיע הרב זצ"ל כעדותו על עצמו (ערפלי טוהר עמ' כב): "אני אוהב את הכל, איני יכול שלא לאהוב

"הרוצה להיות יהודי חייב לנצח במלחמה. ועיקר הנצחון ליהודי שהוא בא לארץ ישראל, ארץ ישראל בפשטות עם אלו הבתים שבני ישראל נוסעים לשם".

ר' נחמן מברסלב